

Dispanzerji in posvetovalnice za otroke v SR Sloveniji

Ob 50. obletnici prve posvetovalnice za otroke, ki jo je 1. avgusta 1919 osnovala na Jesenicah naša prva medicinska sestra v patronažni službi Angela Boškin, je prav, da prikažemo rezultate prehojene poti: doseženo stopnjo in razvejenost mreže ustanov za zdravstveno varstvo otroka zunaj bolnišnic. Utemeljitelji posvetovalnic — ustanov za puerikulturo in dispanzerjev — ustanov profilaktično terapevtskega tipa so jim začrtali naloge in vlogo, ki je ostala načelno vodilo tem ustanovam še dandanes, to je dominantna vloga socialno-medicinskih ukrepov za utrditev zdravja mlade generacije. Spričo takratne visoke smrtnosti otrok v prvem letu življenja je razumljivo, da so osredotočili svojo skrb na dojenčka, čeprav so njihovi prvi programi upoštevali tudi varstvo malega in predšolskega otroka.

Tako je dr. M. Ambrožič utemeljeval potrebo po posebni socialno-higienski zaščiti otroka z dejstvom, da je umrlo leta 1921 na 100 živorojenih 15 otrok v prvem letu življenja in da je bilo med vsemi umrlimi 20 % dojenčkov in 13 % malih otrok. (Andrija Štampar: »Socialna medicina«, str. 62)

Osnovna naloga posvetovalnic je bila naučiti matere, da bodo znale svoje otroke pravilno hraniti in negovati ter jih varovati škodljivih vplivov okolja. Ta naloga, ki naj ob skrbi za otroka vceplja higienske navade vsej družini in okolici, je bila prioriteta tudi za ambulanto oz. polikliniko otroškega dispanzerja. Tako je tudi razumljivo, da je bilo deležno posebne pozornosti delo posvetovalnic, ki so jim usmerjali začetne korake pionirji te dejavnosti pri nas. Po nastopu prvih diplomantk šole za zaščitne sestre od leta 1925 pa do leta 1936 je delovalo v Sloveniji 17 posvetovalnic oz. otroških dispanzerjev, do leta 1941 pa se je povzpelo njihovo število na 33, takratna smrtnost dojenčkov v Sloveniji pa je postopno padla na 11,9 od 100 živorojenih.

Čeprav maloštevilne, so te ustanove zlasti s prizadevnostjo takratnih zaščitnih sester izpolnile svoje poslanstvo. Nesporno jim je uspelo, da so ljudem v zavest vcepile potrebo po higieniškem režimu za zdravo rast otrok. Tako so postale žarišče splošne zdravstvene vzgoje na svojem terenu.

Na teh temeljih je gradila zdravstvena služba po osvoboditvi od leta 1945 naprej, podprta z obsežno zakonodajo v prid otroku, široko mrežo posvetovalnic za otroke. Spričo pomanjkanja kadrov je bilo delo medicinskih sester osredotočeno v prvi vrsti na zdravstveno varstvo otroka, na samostojno organiziranje in vodenje posvetovalnic in na patronažno službo. Zaradi pomanjkanja zdravnikov, toliko bolj pa pediatrov, je počasneje rastla mreža dispanzerjev za otroke. Tako je deloval leta 1951 v 289 posvetovalnicah in 15 dispanzerjih za otroke naslednji kader:

10 dispanzerjev je imelo pediatra, v 119 posvetovalnicah in 5 dispanzerjih je deloval zdravnik splošne prakse, v 170 pa medicinske sestre, v nekaterih izmed teh tudi sposobnejše babice.

V tem letu je bilo opravljenih tudi 45.972 hišnih obiskov, pretežno pri dojenčkih. Slovensko povprečje smrtnosti med najmlajšimi je takrat izkazovalo na 100 živorojenih 8,5 umrlih (l. 1967 — 2,7) v starosti od 0—11 mesecev, zato je razumljivo, da so bila še vedno v ospredju prizadevanja za njeno zmanjšanje.

Delovno področje posvetovalnic pa se je širilo s prihodi novih zdravstvenih delavcev in sočasnim širjenjem dejavnosti zdravstvenega doma nasploh. Vse več posvetovalnic za otroke je preraščalo v dispanzerje za otroke. Osnovna naloga teh dispanzerjev pa je, da imajo v svojem območju na skrbi celotno zdravstveno varstvo vseh otrok od 0—6 let. Za utrjevanje njihovega zdravja so v dispanzerju določene posebne ure, ko prihajajo na posvet predvsem zdravi otroci, za zdravljenje pa so za otroke na razpolago posebne ambulantne ure. Vzporedno z razširjenjem mreže teh ustanov pa je bila vedno bolj prisotna tudi skrb za njihovo višjo strokovno raven. Posebno pomembna glede na to so leta 1951—1953. V tem času je bilo preverjeno delo v teh ustanovah, zlasti v posvetovalnicah, na osnovi česar so bile nekatere ukinjene oz. pripojene kot pomožne posvetovalnice bližnjim, bolj razvitim posvetovalnicam dispanzerskega tipa. Hkrati s tem pa tečejo prizadevanja za izkristaliziranje vloge dispanzerjev kot profilaktično terapevtskih zavodov s spremljanjem demografskih gibanj in patologije ter prevencije kot vodilnih centrov na njihovem delovnem področju. Ob tem pa je bila vedno občutnejša potreba po osrednji učni ustanovi, Centralnem otroškem dispanzerju. Hkrati s tem se je razpravljalo o vrsti izboljšav v vseh zavodih in službah za zdravstveno varstvo otroka, tako tudi o usposabljanju kadrov. Na osnovi razprav z vodilnimi strokovnjaki, s predstavniki zdravstva ter družbenih organizacij je prišlo do vrste predlogov. Ti predlogi, ki so se nanašali tudi na področje dispanzerjev za žene in izpopolnitev drugih dejavnosti v rastočem kompleksu zdravstvenega varstva žene in otroka, so bili sprejeti na seji Sveta za zdravstvo LRS dne 4. julija 1953. Realizacijo najvažnejših pa je pospešila akcija Unicefa v letih 1953—1956. Ker je namen tega sestavka opis razvojne poti otroških zdravstvenih ustanov, pustimo zdaj ob strani razvoj ustanov za zdravstveno varstvo žene, čeprav je ta izredno pomemben tudi glede na aktualne probleme otroškega varstva — znižati perinatalno umrljivost in doseči pogoje za rojstvo želenega otroka, najboljših bioloških kvalitet, ki bo živel v urejenem okolju.

Centralni otroški dispanzer je začel z delom 1954 in se do danes izpopolnil tako, da obravnava dojenčka, malega in predšolskega otroka z vseh aspektov, glede na fizično, psihično in socialno dogajanje. Razen osnovnih nalog, to je dela v posvetovalnici in ambulantagega zdravljenja bolnih otrok, ima še pljučno-rentgenski oddelak, zobno ordinacijo, psihološki oddelak, v tem ko so zdravstvenovzgojno delo izpopolnili še s tečaji za matere, z demonstracijo priprave prehrane, preventivno delo pa dopolnili s kontinuiranim cepljenjem, sistematskimi pregledi in fizioterapijo predšolskih otrok ter protituberkulozno službo. Posebnega pomena je 1963. leta ustanovljena genetična posvetovalnica, prva te vrste v Jugoslaviji. Glede na to je temu zavodu omogočeno spremljanje in študij patologije in profilaktičnih ukrepov ter tako tudi izobraževanje kadra za vse kvalitetnejšo dejavnost v dispanzerjih in posvetovalnicah za otroke širom po Sloveniji.

Po decembrskem popisu leta 1968 je v Sloveniji 69 dispanzerjev in 308 posvetovalnic za otroke. Danes je v vsaki občini Slovenije po en dispanzer za otroke, v nekaterih občinah tudi po dva (v občinah Velenje, N. Gorica, Radovljica, Domžale, Lj.-Bežigrad, Lj.-Polje, Lj.-Vič, Lj.-Rudnik, Grosuplje, Cerknica, Maribor, Ptuj), v občini Ljubljana-Šiška pa celo 3 (Šiška, Šentvid, Medvode).

V štirih občinah (Lenart, Laško, Metlika in Radlje) po zadnjih podatkih ni dispanzerjev za otroke, temveč samo posvetovalnice.

Ko je bila po zakonu o organizaciji zdravstvene službe ta služba v Sloveniji reorganizirana, smo konec leta 1968 imeli 19 zdravstvenih domov, v vsakem od njih pa je kot temeljna strokovna enota delovala tudi služba za zdravstveno varstvo otrok. Naj tu navedemo za vseh 19 zdravstvenih domov, koliko dispanzerjev in posvetovalnic za otroke imajo posamezni od njih.«*

Celje: 7 dispanzerjev za otroke (Celje, Brežice, Sevnica, Slovenske Konjice, Šentjur, Žalec, Šmarje) in 59 posvetovalnic.

Velenje: 3 dispanzerji za otroke (Velenje, Šoštanj, Mozirje) in 3 posvetovalnice.

Ajdovščina: 1 dispanzer za otroke in 1 posvetovalnica.

Nova Gorica: 2 dispanzerja za otroke (Gorica, Šempeter) in 21 posvetovalnic.

Tolmin: 1 dispanzer za otroke in 3 posvetovalnice.

Koper: 3 dispanzerji za otroke (Koper, Piran, Izola) in 6 posvetovalnic.

Postojna: 3 dispanzerji za otroke (Ilirska Bistrica, Postojna, Sežana) in 11 posvetovalnic.

Jesenice: 3 dispanzerji za otroke (Jesenice, Radovljica, Bled) in 14 posvetovalnic.

Kranj: 3 dispanzerji za otroke (Kranj, Škofja Loka, Tržič) in 8 posvetovalnic.

Domžale: 4 dispanzerji za otroke (Domžale, Mengeš, Kamnik, Litija) in 8 posvetovalnic.

Kočevje: 2 dispanzerja za otroke (Kočevje, Ribnica) in 4 posvetovalnice.

Ljubljana: 12 dispanzerjev za otroke (Ljubljana-Center, Bežigrad, Črnuče, Moste, Polje-Vevče, Šiška, Šentvid, Medvode, Ljubljana-Vič, Ljubljana-Rudnik, Grosuplje, Ivančna gorica) in 9 posvetovalnic.

Trbovlje: 3 dispanzerji za otroke (Trbovlje, Zagorje, Hrastnik) in 3 posvetovalnice.

Vrhnik: 3 dispanzerji za otroke (Vrhnik, Logatec, Cerknica) in 7 posvetovalnic.

Maribor: 3 dispanzerji za otroke (Maribor-Aškerčeva, Maribor-Jezdarska, Slovenska Bistrica) in 50 posvetovalnic.

Ptuj: 3 dispanzerji za otroke (Ptuj, Kidričevo, Ormož) in 25 posvetovalnic.

Murska Sobota: 4 dispanzerji za otroke (Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota) in 24 posvetovalnic.

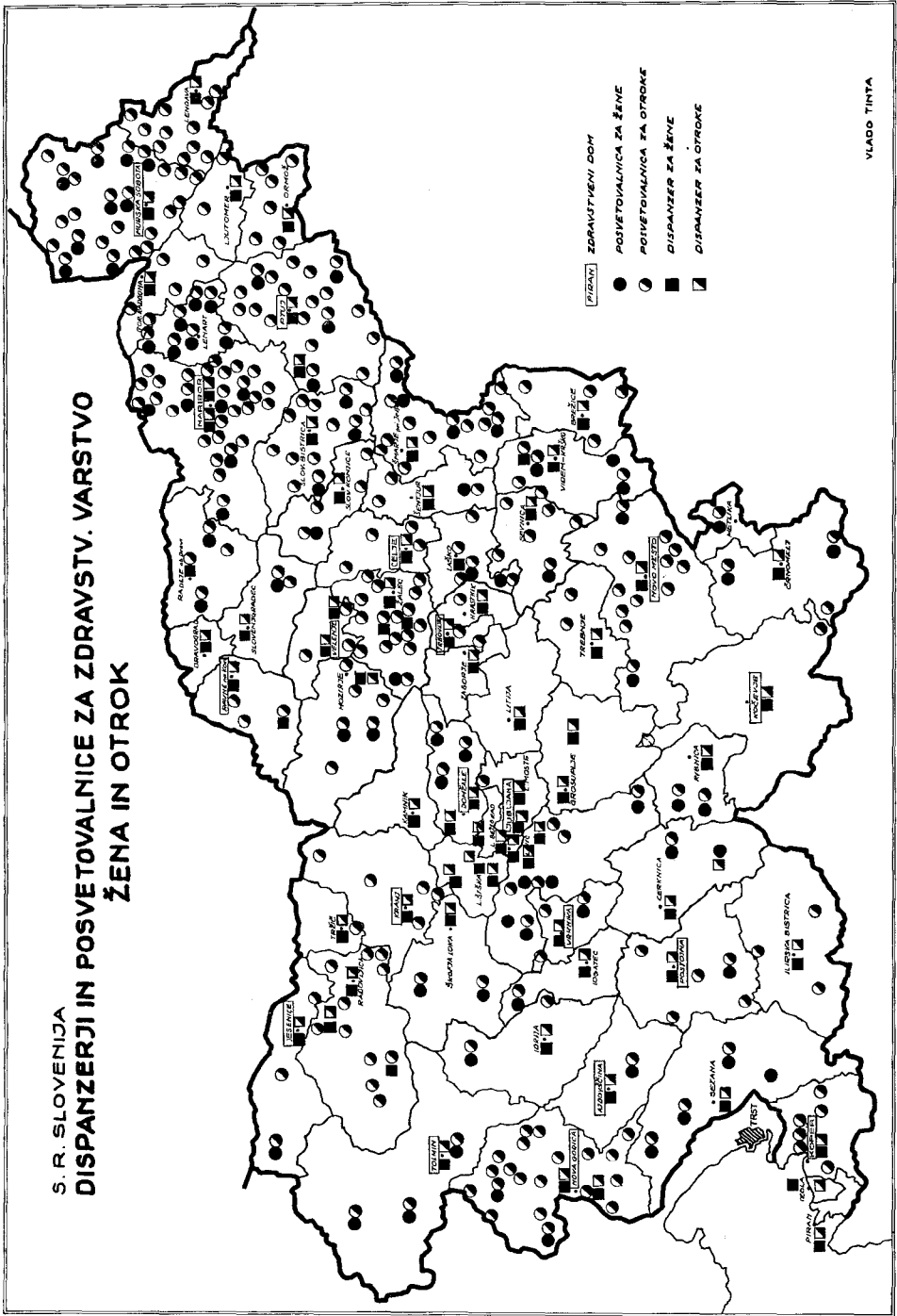
Novo mesto: 4 dispanzerji za otroke (Črnomelj, Krško, Metlika, Novo mesto) in 24 posvetovalnic.

Ravne na Koroškem: 3 dispanzerji za otroke (Ravne, Radlje, Slovenj Gradec) in 9 posvetovalnic.

Objavljeni kartogram nam še nazorneje prikazuje, kako zelo razvejena je ta mreža dispanzerjev in posvetovalnic.

* Podatke o mreži ustanov smo povzeli iz še neobjavljene informacije enote za zdravstveno statistiko Zavoda SRS za zdravstveno varstvo.

S. R. SLOVENIJA
 DISPANZERJI IN POSVETOVALNICE ZA ZDRAVSTV. VARSTVO
 ŽENA IN OTROK

- IZIDNI ZDRAVSTVENI DOM
- POSVETOVALNICA ZA ŽENE
- POSVETOVALNICA ZA OTROKE
- DISPANZER ZA ŽENE
- DISPANZER ZA OTROKE

Kako je ta služba organizirana in kakšne so njene naloge, določajo zadevna strokovna navodila, ki jih je sprejel svet Republiškega zdravstvenega centra v juliju 1969. leta. Zdravstvenim delavcem, ki delajo na področju zdravstvenega varstva otrok, pomenijo vodilo pri njihovem vsakdanjem delu, zato jih morajo poznati do podrobnosti. Iz njih povzemamo le najvažnejša določila, ki naj služijo za orientacijo vsem zdravstvenim kadrom.

Kakor drugim naj bo tudi tej službi na čelu strokovnjak, in to v danem primeru pediater.

Dispanzerji za otroke so organizacijske enote te službe in so dolžni na svojem območju imeti na skrbi celotno zdravstveno varstvo otrok od 0—6 let. To je sestavni del programa zdravstvenega varstva prebivalstva, ki je neprekinjeno in mora obsegati:

- predrojstveno obdobje,
- obdobje rojstva in
- vsa obdobja rasti in razvoja.

Dispanzer za otroke opravlja naloge iz zdravstvenega varstva, in sicer v smislu primarne in sekundarne preventivne bolezni ter strokovno metodološke in raziskovalne naloge. Zaradi uspešnega opravljanja svojih nalog sodeluje dispanzer zlasti: s službo za zdravstveno varstvo žena, s službo za zdravstveno varstvo šolskih otrok in mladine, s službo splošne medicine, s patronažno službo, s službo za zobozdravstveno varstvo, z ustreznimi oddelki bolnišnic, s socialno službo občin ter z vzgojno varstvenimi zavodi.

V dispanzerju za otroke delujejo vsaj naslednje delovne enote posvetovalnica za otroke, ordinacija za bolne otroke in enota za zdravstveno vzgojo.

Delovna enota opravlja le določen del celotnega zdravstvenega varstva. Da bi aktivno zdravstveno varstvo čimbolj približali prebivalstvu, mora služba za zdravstveno varstvo otrok organizirati posvetovalnice zanje tudi zunaj sedeža dispanzerja za otroke.

Toliko na kratko o vsebini strokovnih navodil za zdravstveno varstvo otrok!

Ob nadaljnji rasti in poglobljanju strokovnega dela v dispanzerjih in posvetovalnicah za otroke si obetamo, da se bo njih zdravje zboljšalo in utrdilo. Odslej ga bomo morali meriti z drugimi kazalci, ne le s količnikom umrljivosti dojenčkov.

Temeljitejše delo teh ustanov se bo moralo pokazati v tem, da bo pri sistematičnih pregledih šolskih otrok vse manj šolarjev z uničenim zobovjem, s slabo telesno držo in slabo telesno razvítostjo, z govornimi motnjami, s ploskimi nogami in drugimi zdravstvenimi okvarami, ki bi jih mogli s pravilnim ravnanjem preprečiti ali pozdraviti v predšolskem obdobju.

To nam bo postopoma prav gotovo uspelo. Vse delo pa moramo organizirati tako, da bodo sistematični pregledi otrok v tretjem letu starosti in ob vstopu v šolo postali sestavni del življenjskih navad naših staršev prav tako, kakor so vajeni zdaj, da v posvetovalnice prihajajo s svojimi dojenčki.

Ob tem pa bomo lažje prebrodili težave, ki se bodo gotovo pojavljale, če nas bo navdihovala misel na požrtvovalnost peščice pionirjev, ki so utirali pot sodobnemu zdravstvenemu varstvu otroka pri nas.

Po gradivu med. s. Marte Hočevar-Kuharič
priredila C. B.